

Team Omgevingskwaliteit Sterke Lekdijk

Onderwerp	Verslag dialooggesprek Team Omgevingskwaliteit met projectteam dijkversterking Culemborgse Veer - Beatrixsluis
Datum	26 maart 2021
Deelnemers	Eric Luiten (voorzitter); Paul Roncken; Janine Caalders; Leonie de Jong; Annelien ter Meer; Johanna Bouma; Evelien Mewe (verslaglegging)
Aan	Ambtelijk Opdrachtgever Sterke Lekdijk, Els van Grol
Nummer	2021-04 DM1758064

1. Inleiding en aanleiding

Op vrijdag 26 maart jl. is het team Omgevingskwaliteit Sterke Lekdijk bijeengekomen om te adviseren over de Nota Voorkeursalternatief dijkversterking Culemborgse Veer - Beatrixsluis. De advisering is tot stand gekomen op basis van een dialoog met het projectteam over de relevante stukken en met het oog op de vraagstelling vanuit het projectteam.

De advisering is erop gericht om zoveel mogelijk vooruit te kijken naar de volgende fase, in dit geval de planuitwerkingsfase.

2. Weergave dialoog

Eerst wordt kort terug gekeken wat er na de vaststelling van de Nota Kansrijke Oplossingen is gedaan. Vervolgens geven Johanna en Annelien uitleg hoe het voorliggende Voorkeursalternatief (VKA) tot stand is gekomen. Hiervoor zijn de drie kansrijke alternatieven verder uitgewerkt en is de veiligheidsopgave aangescherpt; de grootste opgave ligt ten westen van Fort Honswijk. Met het VKA zitten we aan het eind van het ontwerpproces. Er moeten nu hoofdkeuzes worden gemaakt.

Algemene indruk van het voorkeursalternatief

Het VKA draagt de titel 'Een veilige en bereikbare Lekdijk'; een waterliniedijk door bijzonder landschap met kansen voor innovatie, recreatie en natuur. Het projectteam heeft vooral een technische afweging gemaakt op dijkvakniveau en daarbij gekeken naar mitigerende maatregelen en het scheppen van een continu dijkbeeld. Alle meekoppelkansen zijn in principe te realiseren maar zitten nog niet in het VKA. Dit volgt in de volgende fase.

Het projectgebied is onderdeel van het Icoongebied Nieuwe Hollandse Waterlinie, een initiatief dat door de provincie Utrecht wordt getrokken. Er wordt gewerkt aan schetsontwerpen voor vier locaties in het projectgebied. Ter hoogte van de Beatrixsluis overlapt het icoongebied het deeltraject Jaarsveld – Vreeswijk. Op twee plaatsten speelt een integrale uiterwaardontwikkeling (Fort Honswijk en ter hoogte van de spoorlijn richting Culemborg). Op deze plaatsen wordt in samenwerking met RWS en de provincie Utrecht gekeken naar de mogelijkheden van voorlandverbetering en recreatieve versterking. Bewoners en omgeving zijn op meerdere momenten betrokken bij de planvorming. Via het digitale bezoekerscentrum kon een 3D expositie worden bekeken. Ook is er een aantal livestreams georganiseerd en zijn er keukentafelgesprekken gevoerd. Voor de dijk ter hoogte van dijkvak 5, net ná de Honswijkerplas, is door bewoners een alternatief voorstel gedaan. Het voorstel is niet overgenomen in het VKA.

Het Omgevingskwaliteitsteam (OKT) constateert dat het VKA over het algemeen netjes en navolgbaar is opgesteld. Er vallen niet direct zaken op. In hoeverre zijn gebiedsontwikkelingen en kansen meegenomen? En is er ook gekeken naar voor de hand liggende zaken als het gebruik van de beheerstrook als wandel- of struinroute? Een aantal zaken is vastgelegd in een aandachtkaart, als doorkijk naar de planuitwerkingsfase.

Uitdagingen rondom meekoppelkansen

Het projectteam vraagt zich af hoe synergie ten aanzien van meekoppelkansen van gebiedspartners te realiseren is. De financieringsmogelijkheden zijn vaak beperkt; hoe kunnen we de partners dan toch verleiden om mee te doen en hoever rijkt de verantwoordelijkheid van het waterschap hierin? Wat is het handelingsperspectief voor meekoppelkansen? Het samen optrekken met andere Sterke Lekdijk projecten en het leren van elkaar zijn belangrijk hierbij.

Het OKT begrijpt de verschillende emoties vanuit de omgeving, maar het belang van waterveiligheid is onze hoofdtaak. Het kwaliteitsteam moet borgen dat de resultaten voor de toekomst omarmd, begrepen en onderhouden worden, over de grenzen van het hier en nu heen kijkend. De relevantie van de dijkversterking en het aantrekkelijker maken van de omgeving zijn zaken die duidelijk moeten worden neergezet. “Werk met werk maken” is voor de omgeving altijd een goed argument.

Vanuit het vakgebied liggen er schitterende kansen. Met het maken van de plannen zit het wel goed, maar worden de kansen straks ook verzilverd? Gebiedspartners hebben doorgaans zeer beperkt budget en gaan uit van co-financiering. Waar vanuit de provincie Utrecht de afgelopen 20 jaar voor is gewedijverd, kan nu juist worden afgehecht; het OKT zet hier vanuit ruimtelijke kwaliteit een grote krul doorheen. Ga met elkaar aan de slag om budget te vinden, in samenwerking met alle Sterke Lekdijk projecten en vertel het verhaal: een openbare ruimte met een prachtig historisch narratief, voor nu en de volgende generatie.

Taludverflauwing

Het 1 op 3 recept voor grastaluds, zowel binnendijs als buitendijs is een wens van de beheerder; een goede, gezonde grasmat die goed onderhoudbaar is. Binnen dit VKA kan deze wens niet worden gekoppeld aan één van de faalmechanismen. Het projectteam beschouwt deze wens daarom voornamelijk als meekoppelkans. Er zijn verschillende risico's voor de planvorming. Het profiel en aanzicht van de dijk zullen met de taludverflauwing veranderen; het tast het kenmerkende asymmetrische aanzicht van de Lekdijk van 'weren en keren' aan. Verder zijn de gevolgen voor de NNN-gebieden nu nog niet meegenomen in de effectbeoordeling. En ook wordt er veel weerstand vanuit de omgeving verwacht vanwege de hiervoor benodigde grondaankoop op verschillende plekken. Bovendien worden de taluds in veel gevallen door bewoners zelf onderhouden; straks wil het waterschap dit zelf doen.

Het kwaliteitsteam stelt dat mogelijke kwaliteitswinst te behalen valt in de mate van uitnodigendheid en adviseert in dit geval niet 'terug te duwen'. Voer de taludverflauwing door totdat het landschap het tegendeel bewijst. Buitendijs is waarschijnlijk eenvoudiger meerwaarde te bereiken dan binnendijs. Verwijs ook naar wat het Ruimtelijk Kwaliteitskader Noordelijke Lekdijken hierover zegt. Eén van de principes daaruit is 'De dijk als ecologisch verbindingslint'. Daarin is mogelijk een antwoord te vinden. En ook de vraag hoe dit zich verhoudt tot de vorige dijkversterking die in de jaren tachtig is uitgevoerd, kan uitkomst brengen. De huidige dijkversterkingsoperatie is een voortgaand verhaal.

Vooruitblik naar planuitwerking

Het projectteam heeft behoefte aan duiding van aandachtspunten ten aanzien van het integraal ontwerpen, i.c. het samenspel tussen techniek en omgeving. De methode van kort cyclisch ontwerpen is een iteratief proces met korte slagen wat betreft de toepassing van innovaties. Hoe leg je dat uit aan de omgeving? En hoe borgen we de belangen in de samenwerking met de innovatiepartner?

De 3-lagen aanpak zorgt voor duidelijkheid, aldus het OKT. De dijk zelf geeft zicht op de technische aanpak. Dit doe je samen met de innovatiepartner. Bij de tweede en derde laag volgen respectievelijk de meekoppelkansen en de meerjarige gebiedsontwikkelingen en komt de omgeving in beeld. Dit biedt mogelijkheden om de innovatiepartner juist te prikkelen.

Idealiter wordt de kwaliteitsborging als een aparte bedrijfskolom beschouwd. In de eerste fase van het Sterke Lekdijk programma heeft dit zijn nut bewezen. Dit heeft zich ook vertaald in het VKA. In de volgende fase moeten de plannen worden verfijnd. Er zijn nu veel minder variabelen; de uitdaging ligt vooral bij de vormgeving van de 'highlights'. Het opstellen van een kwaliteitsbrief kan hierbij een nuttig

instrument zijn. Verwoord hierin welke aspecten straks het verschil maken (welk resultaat maakt ons trots?). Daarnaast kan dit instrument dienen als checklist.

3. Conclusies voor het vervolg

Onderstaande punten zijn een korte samenvatting vanuit het dialooggesprek.

1. Zoek kwaliteitswinst in een uitnodigende aanpak

Breng alle meekoppelkansen eerst goed in beeld en heb hierbij ook oog voor de zachtere kansen, en bepaal vervolgens wat dit technisch betekent. Dit helpt in het proces met de omgeving. Ten aanzien van de taludverflauwing zijn er twee tactieken: ofwel terugduwen, ofwel opbossen. Dit laatste biedt de mogelijkheid om meerwaarde en kwaliteitswinst te bereiken.

Het OKT vraagt bijzondere aandacht voor de verschillende gebiedsscenario's en met name voor de (pilot-) aanpak rondom het Eiland van Schalkwijk. Paul en Johanna zoeken elkaar op om hier verder over door te praten. Paul kan helpen in het leggen van verbinding bij de provincie. Dit geldt ook ten aanzien van het Icoonproject Nieuwe Hollandse Waterlinie.

2. Werk overkoepelend samen met de Sterke Lekdijk projecten en de gebiedspartners

Ga met elkaar aan de slag om budget te vinden, in samenwerking met alle Sterke Lekdijk projecten. Bij een projectoverstijgende aanpak is de kans groter dat koppelkansen verzilverd kunnen worden. De projectteams en de gebiedspartners hebben elkaar hierbij nodig.

3. Stel met de samenwerkpartners een kwaliteitsbrief op

Om de ruimtelijke kwaliteit en de verschillende belangen vanuit de 3-lagen aanpak en het ontwerpproces goed te borgen is het opstellen van een kwaliteitsbrief een behulpzaam instrument. Doe dit samen met de innovatiepartner en de gebiedspartijen. Geef hierin aan welke zaken het gebied in de toekomst hoge meerwaarde kunnen bieden. Ook maatschappelijke doelstellingen en een tevreden omgeving zijn onderdeel van kwalitatieve kansen. Wees er alert op dat de energie en inhoud die er ingestopt zijn ook worden benut. Een kwaliteitsbrief geeft bovendien de mogelijkheid te functioneren als checklist, bij voorkeur met een procesbeschrijving of –mechanisme er omheen.

4. Ter bespreking op programmaniveau

Het kwaliteitsteam vraagt aandacht voor de kwaliteitsborging in de planuitwerkingsfase van de Sterke Lekdijk projecten. Hoe geven we de kwaliteitsbewaking verder vorm en welke rol kan het OKT hierin spelen? Het OKT zou graag ook de uitvoerende allianties blijven volgen en adviseren.

Eerdere adviezen:

- Advies Nota van Uitgangspunten en RKK, d.d. 10 januari 2020

- Advies Nota Kansrijke Oplossingen, d.d. 2 oktober 2020

Het team Omgevingskwaliteit Sterke Lekdijk adviseert het Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden en alle bestuurlijke partners, betrokken bij het HWBP-project Sterke Lekdijk, over de integrale omgevingskwaliteit die met behulp van de versterkingsmaatregelen en -voorzieningen voor hoogwaterbescherming in het gebied kan worden bereikt. Het team adviseert gevraagd en ongevraagd op basis van een onafhankelijke positie. Het team bestaat uit de volgende personen: prof. ir. Eric Luiten (voorzitter), dr. ir. Paul Roncken (Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit in Utrecht) en dr. Janine Caalders (recreatie en gebiedsontwikkeling). Secretaris van het team is de strategisch omgevingsmanager van Sterke Lekdijk. Het team werkt conform de notitie "Opdrachtbeschrijving en werkwijze team omgevingskwaliteit 2021-2026" vastgesteld door het programmteam Sterke Lekdijk d.d. 7 januari 2021.